

DEKADA ROMA

INFORMATOR CENTRA ZA PRAVA MANJINA

*GODIŠNJI IZVEŠTAJ LIGE ZA DEKADU
2007.*

JANUAR 2008

Open Society Institute

Norwegian People's Aid

**DEKADA ROMA
Informator Centra za prava manjina br.8
GODIŠNJI IZVEŠTAJ LIGE ZA DEKADU 2007**

Priradio *Centar za prava manjina*

CENTAR ZA PRAVA MANJINA

Centar za prava manjina (CPM) je neprofitna, nevladina organizacija čije je delovanje usmereno na opšte poboljšanje položaja Roma u Srbiji. Osnovni ciljevi CPM-a jesu borba protiv rasizma i diskriminacije, kao i promovisanje prava na jednak tretmana i ljudskih prava uopšte. Od osnivanja 2001. godine, CPM je angažovan na polju javnog zastupanja zaštite prava Roma, kao i na polju kreiranja nacionalne strategije o položaju romske nacionalne manjine. U osnovne aktivnosti Centra spadaju sistemsko praćenje poštovanja prava Roma, pružanje pravne pomoći romskim žrtvama diskriminacije i rasno motivisanog nasilja, predlaganje mera za unapređivanje položaja manjina, kao i publikovanje izveštaja o nalazima centra.

U okviru svog delovanja, Centar za prava manjina:

- Učestvovao je u izradi Akcionih planova za Dekadu Roma usvojenih od strane Vlade Republike Srbije 27. januara 2005 god. Ovi Akcioni planovi predstavljaju najvažniji dokument nacionalne strategije o integraciji Roma;
- Inicirao je organizovanje radnih grupa koje će pratiti implementaciju akcionih planova i lobirati za njihovo sprovođenje. Na osnovu ove inicijative, u toku 2005. godine formirani su odbori za obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje i zdravlje Roma.
- Pruža pravnu pomoć i zastupanje pred sudovima romskih žrtava nasilja ili diskriminacije;
- Istražuje slučajeve protivpravnog postupanja policije, nasilja od strane skinhedsa i drugih privatnih lica, segregacije u školama, diskriminacije na poslu kao i druga protivpravna postupanja;
- Preporučuje mere za unapređenje položaja Roma na osnovu analize prikupljenih podataka i postojećih propisa;
- Objavljuje publikacije u štampanoj i elektronskoj formi, organizuje okrugle stolove, izdaje saopštenja za javnost, a sve u cilju podizanja svesti o položaju Roma u Srbiji.

Glavni donatori CPM-a su: Institut za otvoreno društvo, Norveška narodna pomoć, Fond za otvoreno društvo, Švedski helsinški komitet za ljudska prava i Romski edukativni fond.

GODIŠNJI IZVEŠTAJ O IMPLEMENTACIJI NACIONALNIH AKCIONIH PLANOVA DEKADE UKLJUČENJA ROMA ZA 2007. GODINU

Sadržaj

Uvod

1. Republički budžet	7
2. Budžeti lokalnih samouprava	8
3. Strukture i mehanizmi za implementaciju NAP-ova i LAP-ova ...	9
4. Indikatori za procenu uspešnosti primene NAP-ova	10
5. Postojanje struktura za praćene sprovođenja NAP-ova i procenu uspešnosti istog	11
6. Postojanje mehanizama za reviziju usvojenih dokumenata na osnovu pokazatelja o dosadašnjoj realizaciji	11
7. Učešće predstavnika romske zajednice	11
8. Implementacija NAP-ova u 2007. godini	13
8.1. Stanovanje	13
8.2. Obrazovanje	15
8.3. Zapošljavanje	22
8.4. Zdravlje	23
9. Međuresorne teme	27
9.1. Povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji	28
9.2. IRL	28

U kontekstu praćenja implementacije Akcionih planova za Dekadu Roma, koje je usvojila Vlada Republike Srbije, Liga za dekadu Roma podnosi izveštaj za 2007. godinu. Izveštaj je izradio Centar za prava manjina.

Delatnosti i ciljevi Lige za Dekadu

Liga za dekadu Roma je koalicija nevladinih organizacija koje se bave unapređivanjem položaja Roma. Stvorena je sa ciljem da se osigura kontinuirano praćenje i efektivno sprovođenje utvrđenih Akcionih planova Vlade Republike Srbije i time pospeši ostvarivanje ciljeva Dekade inkluzije Roma (2005 -2015). Osnivači Lige za Dekadu su: Fond za otvoreno društvo, Centar za prava manjina, Dečiji romski centar, Građanske inicijative, Jugoslovenska asocijacija za kulturu i edukacija Roma JA-KER, Romska unija studenata, Društvo za unapređenje romskih naselja, Yurom centar i Nacionalni savet romske nacionalne manjine. Unutar Lige organizovani su odbori za sve četiri oblasti - obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i stanovanje. Odbori okupljaju predstavnike nevladinih organizacija koje se bave problemima iz navedenih oblasti. Odbori Lige za Dekadu pružaju savetodavnu podršku državnim organima i vrše monitoring realizacije ciljeva predviđenih akcionim planovima za uključjenje Roma.

SPROVOĐENJE AKCIONIH PLANOVA ZA UNAPREĐIVANJE POLOŽAJA ROMA U OBLASTI OBRAZOVANJA, ZAPOŠLJAVANJA, STANOVANJA I ZDRAVSTVA U 2007. GODINI

Uvod

Vlada Republike Srbije usvojila je u januaru 2005. godine Nacionalne akcione planove (NAP) za unapređivanje položaja Roma u oblastima **obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstva**, kako bi Srbija pristupila regionalnoj inicijativi „Dekada inkluzije Roma 2005-2015“ potpisivanjem Deklaracije Dekade od strane Predsednika vlade 2. februara 2005. godine u Sofiji.

Cilj pokretanja Dekade bio je **smanjivanje neprihvatljivih razlika** između Roma i ostalog dela društva kroz implementaciju NAP-ova u oblastima obrazovanja, stanovanja, zapošljavanja i zdravstva uz uključivanje međuresornih tema - antidiskriminacije, rodne ravnopravnosti i smanjivanja siromaštva.

Osnovni princip Dekade je **uključivanje predstavnika romske zajednice** u planiranje i realizaciju svih mera.

Na nivou dokumenata, bitno je navesti da je u toku revizija Nacrta Strategije za integraciju Roma (Strategija) kojom koordinira Sekretarijat za romsku nacionalnu strategiju (SRNS) Službe za ljudska i manjinska prava (SLJMP) i da je usvajanje iste predviđeno za mart 2008. godine. Strategija će pored obrazovanja, zdravstva, stanovanja i zapošljavanja obuhvatati i oblasti socijalne zaštite, kulture, medija i informisanja, ali i međuresorne teme kao što su antidiskriminacija, položaj žena, dostupnost ličnih dokumenata, položaj interno raseljenih lica i povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, kao i političke participacije. Uz Strategiju bi trebalo da se usvoje i akcioni planovi sa jasno definisanim budžetima za sve navedene oblasti. Strategija bi pored preporuka u pojediniom oblastima trebalo da definiše i načine saradnje različitih sektora, obzirom da je rešavanje većine problema uslovljeno saradnjom različitih institucija. Strategija bi takođe trebalo da obezbedi i da se pitanja integracije/inkluzije Roma tretira i kao pitanje položaja jedne od nacionalnih manjina i ostvarivanja prava u oblasti kulture, medija, informisanja i upotrebe maternjeg jezika, a ne samo kao pitanje integracije jedne od socijalno ugroženih, marginalizovanih, ranjivih grupa.

U toku je održavanje niza konsultativnih sastanaka koje, u okviru procesa revizije Strategije, organizuje SRNS sa romskim nevladinim organizacijama, resornim ministarstvima, Timom potpredsednika Vlade za implementaciju Strategije za smanjenje siromaštva (SSS), međunarodnim organizacijama, predstavnicima drugih zemalja učesnica Dekade, stručnjacima za sve oblasti koje Strategija obuhvata, kao i predstavnicima Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine (NSRNM), parlamentarnim partijama, Kancelarije za inkluziju Roma Vojvodine i Koordinacionog centra za uključivanje Roma Grada Beograda.

Osim toga, strateški važni dokumenti, kao što su Milenijumski ciljevi razvoja i Strategija za smanjivanje siromaštva, se referišu i na ove NAP-ove i da različite sektorske strategije uključuju i pitanja unapređivanja položaja Roma.

Međutim, i pored navedenih preduslova koji se ogledaju u postojanju strateških dokumenata koja posebno tretiraju ili uključuju pitanja Roma i generalno raspoloživih budžetskih i donatorskih sredstava, **u protekle tri godine u Srbiji su realizovani pojedini projekti, programi i mere predviđene NAP-ovima, ali nije uspostavljen stabilan sistem koji bi podrazumevao:**

- Redovna i jasna izdvajanja iz budžeta Republike Srbije za implementaciju NAP-ova;
- Izdvajanja iz budžeta lokalnih samouprava za finansiranje lokalnih akcionih planova (LAP);
- Postojanje struktura čije su nadležnosti, kao i mehanizmi za sprovođenje akcionih planova na nacionalnom i lokalnom nivou, jasno definisane, uključujući i jasno definisan način međuresorske saradnje;
- Postojanje indikatora za procenu uspešnosti implementacije NAP-ova;
- Postojanje struktura za praćene sprovođenja NAP-ova i procenu uspešnosti istog;
- Postojanje mehanizama za reviziju usvojenih dokumenata na osnovu pokazatelja o dosadšnjoj realizaciji.

1. Republički budžet

Obzirom da je, prilikom usvajanja NAP-ova, budžet za 2005. već bio usvojen i da nisu izdvajana sredstva iz tekućih budžetskih rezervi za ove namene, u 2005. godini realizovane su samo mere afirmativne akcije u obrazovanju i pojedini projekti finansirani od strane međunarodnih organizacija.

Da bi obezbedili izdvajanje sredstava iz budžeta Republike Srbije za sprovođenje NAP-ova, SRNS je za 2006. godini inicirao izradu predloga zahteva za dodatno finansiranje resornih ministarstava za realizaciju NAP-ova.

Iako postoje usmene informacije dobijene od SRNS da su u 2006. godini sredstva odobrena za implementaciju sva četiri NAP-a, jedino je Ministarstvo zdravlja bilo transparentno u pogledu iznosa i načina trošenja sredstava. Izveštaji resornih ministarstava o implementaciji NAP-ova u 2006. godini objavljeni su u publikaciji SRNS „Izazovi Dekade Roma“, dok je Centar za prava manjina u svom godišnjem izveštaju za 2006. o istoj temi objavio izveštaj Lige za Dekadu Roma. Ocena NVO-a okupljenih u Ligi za Dekadu o implementaciji NAP-ova u 2005 i 2006. godini objavljena je i u okviru regionalne inicijative Decade Watch.

Iz budžeta Republike Srbije za 2007. godinu za realizaciju NAP-ova sredstva su odobrena resornim ministarstvima i Službi za ljudska i manjinska prava, ali je jedino Ministarstvo zdravlja, kao i prethodne godine postupilo transparentno u pogledu učešća svih zainteresovanih strana u konkursnoj komisiji i dostupnosti informacija o dobijenim budžetskim sredstvima.

Iz budžeta za 2007. godinu 12 miliona dinara odobreno je Službi za ljudska i manjinska prava¹, na ime „Dekade Roma“, za realizaciju specijalnih programa iz kojih je, na osnovu predloga Romske partije, Unije Roma Srbije, kao i Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine za period oktobar-decembar angažovano osam osoba za saradnju sa lokalnim institucijama u cilju uspešnije realizacije NAP-ova i dobijanja povratnih informacija o realizaciji koje bi trebalo da pospeše planiranje na centralnom nivou, kao i za učešće u razvoju i implementaciji akcionih planova koji su u nacrtu. Pitanje je načina na koji su ova lica angažovana - bez postavljanja kriterijuma i konkursa, samo na predlog partija i NSRNM.

Neophodno je reaktiviranje Radne grupe (RG) za implementaciju NAP-ova i jasno izdvajanje sredstava iz budžeta resornih ministarstava za implementaciju svih akcionih planova. Ove aktivnosti potrebno je povezati sa Godišnjim operativnim planiranjem (GOP) ministarstava.

¹ Na osnovu amandmana koji je na predlog budžeta dostavio poslanik Romske partije.

2. Budžeti lokalnih samouprava

Donošenje NAP-ova ne obavezuje lokalne samouprave na donošenje lokalnih akcionih planova (LAP) koji bi definisali lokalne prioritete, pa samim tim lokalne samouprave nisu obavezne ni na obezbeđivanje budžeta. Iz tog razloga, SRNS je od donošenja NAP-ova organizovao više promotivnih aktivnosti u cilju podsticanja lokalnih samouprava da pokrenu izradu svojih lokalnih politika, ali i da se uključe u programe koji se pokreću na nacionalnom nivou.

Ono što je uočeno, u saradnji i sa institucijama na centralnom i na lokalnom nivou, je da svi previše očekuju od inostranih fondova i Dekadu vide kao mogućnost za dobijanje donacija, a ne kao instrument za preraspodelu postojećih sredstava.

Da bi pospešili aktivnosti na lokalnom nivou², SRNS je u saradnji sa međunarodnim organizacijama učestvovao u angažovanju lokalnih romskih koordinatora (LRK) u ukupno 29 opština u Srbiji. Zadaci LRK su olakšavanje izrade LAP-ova uz uključivanje svih nadležnih struktura: predstavnika lokalnih romskih zajednica i institucija/ organizacija na lokalnom nivou. Projektom koji je SRNS, uz podršku Evropske agencije za rekonstrukciju (EAR), realizovao sa OEBS-om u 2005 i 2006. lokalni romski koordinatori bili su angažovani u Beloj Palanci, Valjevu, Negotinu, Vlasotincima, Grockoj, Barajevu, Somboru, Aleksincu, Bujanovcu, Pirotu, Kragujevcu, Vranju, Novom Beogradu, Novom Sadu, Šapcu, Koceljevoj, Nišu (Opština Crveni Krst), Kruševcu, Kikindi, dok u Požarevcu koji je bio planiran projekat nije realizovan zbog političkih nesuglasica. Nakon završetka projekta sistematizovana su radna mesta LRK u sledećim opštinama: Sombor, Barajevo, Grocka, Bujanovac, Piroto, Kragujevac, Vranje, Bela Palanka, Novi Sad, dok je na Novom Beogradu LRK zaposlen po osnovu ugovora o delu. U 2007. godini isti projekat SRNS realizuje u saradnji sa UNDP-om uz podršku SIDE u Smederevu, Boru, Lebanima, Kraljevu, Beočinu, Prokuplju, Lajkovcu, Zrenjaninu, Čukarici i Čačku.

Svim opštinama bilo je omogućeno i da apliciraju za male grantove, uz minimalno učešće svojih sredstava za započinjanje realizacije LAP-ova. Pored sredstava za angažovanje lokalnog koordinatora na dve, odnosno godinu dana, kao i grantova, nadležnima u opštini i LRK omogućena je i obuka, koju je realizovao Evropski centar za pitanja manjina.

Pored navedenih postoje i druge inicijative za uključivanje pitanja unapređivanja Roma u strateška dokumenta na lokalnom nivou, kao npr. lokalne strategije i/ili AP za smanjivanje siromaštva u Kragujevcu, Beloj Palanci, Bečeju, Novom Kneževcu, Dimitrovgradu, Golupcu, Sokobanji, Kikindi, Adi, Ražnju, Sremskim Karlovcima i Bačkoj Topoli., LAP-ovi za decu u Baču, Čupriji, Priboju, Trsteniku, Barajevu, Beloj Palanci, Kragujevcu, Ljuboviji, Pirotu, Vranju, Senti, Lebanima, Novoj Varoši, Prijepolju, Prokuplju, valjevu i Kruševcu.

² U skladu sa preporukama Visokog Komesara za ljudska prava SE i OEBS-a

LAP za unapređivanje položaja Roma usvojeni su u 14 opština: Beočin, Novi Beograd, Šabac, Barajevo, Čukarica, Čuprija, Negotin, Prokuplje, Senta, Pirot, Valjevo, Sombor, Bela Palanka i Vranje.

Ne raspoložemo podacima o budžetima koji bi pratili navedene LAP-ove, o sprovođenju i dosadašnjim efektima sprovedenih mera.

Potrebno je uvezati sve inicijative za stvaranje vladinih i nevladinih struktura na lokalnom nivou, u cilju lobiranja za obezbeđivanje budžeta na lokalnom nivou i što adekvatnijeg korišćenja sredstava iz programa koji se pokreću na nacionalnom nivou ili od strane međunarodnih organizacija.

3. Strukture i mehanizmi za implementaciju NAP-ova i LAP-ova

Većinu dosadašnjih aktivnosti na planu izrade strateških dokumenata, budžetiranja, stvaranja struktura resornih ministarstava, kao i struktura na lokalnom nivou koordinirao je SRNS koji funkcioniše od aprila 2003. godine. Do raspada Državne zajednice Srbije i Crne Gore (jun 2006. godine) funkcionisao je kao deo Ministarstva za ljudska i manjinska prava SCG, podržan projektom realizovanim u saradnji sa OEBS-om i finansiranim od strane EAR-a. Od juna 2006. Uredbom o osnivanju Službe za ljudska i manjinska prava ista preuzima od Ministarstva poslove Sekretarijata za romsku nacionalnu strategiju. Od jula 2007. novi partner postaje UNDP uz podršku SIDE. U avgustu 2006. godine održan je sastanak Saradnja i kordinacija na implementaciji NAP-ova za unapređivanje položaja Roma na kome su učestvovali svi relevantni akteri i na kome je predložen mandat SRNS sa kim su se svi usaglasili, ali nikada nije dobio zvaničnu formu, koja bi pravno definisala položaj SRNS.

Jedna od aktivnosti SRNS bilo je i formiranje Radnih grupa (RG) u ministarstvima nadležnim za implementaciju NAP-ova čiji je cilj definisanje godišnjih prioriteta, njihovog finansiranja, programa za realizaciju i načina praćenja. Ovim RG predsedavali bi pomoćnici ministara, a učestvovali predstavnici SRNS, stručnjaci ministarstava, samostalni stručnjaci, kao i predstavnici romskih NVO-a i Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine. U 2006. godini ove RG su započele sa radom, ali je najava izbora, izbori i uspostavljanje nove vlasti uslovalo njihovu neefikasnost u 2007. godini.

Obzirom da je u cilju postizanja bilo kakvih pozitivnih efekata neophodno uspostaviti međuresornu saradnju i zajednički planirati sprovođenje prioriteta, neophodno je uspostaviti međuresorno telo. SRNS je 2003. pokušao da uspostavi interministarsku grupu, ali ona zbog niskog ranga imenovanih članova nije profunkcionisala. Kasnije je predlagano osnivanje tela sastavljenog od pomoćnika ministara, ali je pitanje da li bi takvo telo ikada moglo biti operativno ili je bolje u skladu

sa Poslovnikom Vlade formirati povremeno radno telo Vlade koje bi imalo jasna zaduženja i čiji bi članovi imali i jasna ovlašćenja.

Na lokalnom nivou, pored onoga što je već rečeno o angažovanju lokalnih romskih koordinatora, potrebno je naglasiti i potrebu stalnog praćenja rada angažovanih koordinatora i pružanja podrške istom, kako bi se postigli efekti integracije romskih pitanja u lokalnu politiku, a ne stvaranje paralelnog sistema.

U cilju uspešnog sprovođenja NAP-ova neophodna je dalja institucionalizacija struktura za sprovođenje strategije:

Formiranje međuresornog tela- razmotriti mogućnost formiranja povremenog radnog tela Vlade koje ima jasna ovlašćenjima i zaduženja;

Sistematizovati Sekretarijat za romsku nacionalnu strategiju i pravno regulisati mandat;

Formalizovati radne grupe resornih ministarstava;

Na osnovu postojećeg iskustva lokalnih romskih koordinatora, definisati preporuke koje bi trebalo uputiti svim lokalnim samoupravama za razvoj politika za unapređivanje položaja Roma. Razmotriti ulogu Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave u ovom procesu.

4. Indikatori za procenu uspešnosti primene NAP-ova

Najslabiji deo usvojenih NAP-ova su indikatori i podaci potrebni za njihovo praćenje, kao i presek stanja o postojećim podacima i potrebama za istim. U vreme izrade NAP-ova (2004. godina) u Srbiji je postojalo istraživanje *Romi, uslovi života i mogućnosti integracije*³, koje je pružalo osnovne podatke o broju i stanju romskih naselja u Srbiji u 2002. godini, kao i preliminarni izveštaji Ankete životnog standarda iz 2003. godine, koja je obuhvatila i poduzorak Roma koji žive u romskim naseljima.

Pored ograničenosti u pogledu dostupnosti podataka za postavljanje valjanih indikatora, postojalo je i pitanje odbijanja nekih ministarstava da prihvate pokazatelje koji bi mogli da ukažu i na efekte realizovanih mera, odnosno na stvarno postojanje ili ne postojanje smanjivanja razlika i insistirali su na uvođenju apsolutnih brojeva koji bi samo pratili sprovođenje aktivnosti u planiranom obuhvatu.

Potrebno je postaviti nove indikatore koji će, koliko je to moguće, ukazivati i na efekte primene planiranih mera. SRNS planira da u revidirane dokumente uključi indikatore koji se već prate i za koje postoje podaci u okviru Milenijumskih ciljeva

³ Jakšić B, Bašić G.

razvoja, Strategije za smanjenje siromaštva, DevInfo bazi⁴, kao i da aktivnosti u ovoj oblasti na nacionalnom nivou uskladi sa aktivnostima koje se u okviru Dekade organizuju na regionalnom nivou i koje imaju za cilj postavljanje zajedničkih standarda u monitoringu i evaluaciji.

5. Postojanje struktura za praćene sprovođenja NAP-ova i procenu uspešnosti istog

NAP-ovi definišu nosioce monitoringa za sve mere, ali je u slučajevima kada su za nosioce monitoringa navedene nevladine organizacije i međunarodne organizacije nejasno kako će ga sprovođiti. Ko će finansirati ove aktivnosti, na koji način i na osnovu kojih pokazatelja će se sprovođiti, kao i u kakvom je odnosu sa praćenjem koji bi trebalo da organizuju državni organi.

6. Postojanje mehanizama za reviziju usvojenih dokumenata na osnovu pokazatelja o dosadašnjoj realizaciji

Kao što znamo NAP-ovi ne bi trebalo da predstavljaju statične dokumente, već dokumente podložne reviziji na osnovu iskustva stečenog u realizaciji, postignutih rezultata i ocene efekata pojedinih mera.

Trebalo bi predvideti donošenje operativnih planova za sve oblasti strategija.

7. Učešće predstavnika romske zajednice

U procesu razvoja strateških dokumenata za unapređivanje položaja Roma, predstavnici romske zajednice učestvovali su tako što je NSRNM imenovao članove

⁴ *DevInfo* je sistem odnosno baza podataka koja obezbeđuje metod za organizaciju, čuvanje, pregled i prezentaciju podataka, a sa ciljem podrške u razmeni podataka između vladinih institucija, UN agencija i svih koji koriste isti sistem radi praćenja društvenog razvoja. <http://www.DevInfo.org>

određenih radnih grupa i tako što su asocijacije NVO-a imenovale svoje predstavnike - u 2004. i 2005. godini kroz Delegaciju mladih romskih lidera, a u 2006. i 2007. godini kroz Ligu za Dekadu.

NSRNM je, kao i većini nacionalnih saveta, istekao mandat u aprilu 2007. ali zbog nepostojanja Vlade, izmeštanja nadležnosti na Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu prilikom ukidanja Ministarstva za ljudska i manjinska prava i nepostojanja Zakona o nacionalnim savetima, isti je nastavio da funkcioniše i dobija sredstva iz budžeta Republike Srbije bez jasnog i vidljivog plana i rezultata. Pored navedene koja prati situaciju svih nacionalnih saveta, u vezi sa romskim savetom postoji i činjenica da je u maju 2006. podnet zahtev za održavanje vanredne elektorske skupštine, koja zbog raspada Državne zajednice Srbije i Crne Gore nije održana, da bi ista bila zakazana za 25. novembar 2007. i zbog nepravilnosti u podnetim izbornim listama odložena na neodređeno vreme.

U 2007. godini pored NSRNM i nevladinih organizacija, aktivno učešće u procesima unapređivanja položaja Roma uzele su i romske političke partije. Naime, Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o izboru narodnih poslanika u Narodnu Skupštinu Republike Srbije 2006 god. omogućeno je smanjenje izbornog cenzusa sa ranijih 5% na prirodni prag za stranke i koalicije stranaka nacionalnih manjina. Ova afirmativna mera ima za rezultat da dve romske političke stranke imaju svoje predstavnike u republičkom parlamentu - Unija Roma Srbije i Romska partija.

Pored navedenih načina postoje i projekti kojima je obezbeđeno privremeno učešće predstavnika romske zajednice, kao što je već navođeni primer lokalnih romskih koordinatora u opštinama i angažovanje lokalnih koordinatora/asistenata u okviru različitih sektorskih projekata - za saradnju sa porodicama, medijatori u zdravstvu, asistenti u nastavi.

Tim za SSS u cilju uključivanja predstavnika civilnog društva izabrao je kontakt organizacije (KOCD) za različite klastere i od romskih NVO-a izabran je Romski informativni centar iz Kragujevca. Cilj programa KOCD za implementaciju Strategije za smanjenje siromaštva je da se obezbedi učešće organizacija civilnog društva (OCD) i izgradnja partnerskog odnosa između vladinog i nevladinog sektora u procesu implementacije SSS i šireg procesa reformi.

Pored ovoga, Nacionalnom savetu romske nacionalne manjine na konkursu javnih radova Ministarstvo ekonomskog i regionlanog razvoja odobrilo je projekat za angažovanje romskih administratora koji će preko NSZ biti radno angažovani na 6 meseci na poslovima prikupljanja podataka.

Postoji inicijativa Ministarstva rada i socijalne politike za angažovanje oko 30 Roma na poslovima iz oblasti socijalne zaštite iz budžetskih sredstava za 2008. godinu.

Takođe NAP-om za unapređivanje zdravlja Roma kao nosilac monitoringa naveden je Odbor za zdravlje koji je formirao Centar za prava manjina. Ovaj odbor sada predstavlja deo Lige za dekadu.

8. Implementacija NAP-ova u 2007. godini

Izveštaj Evropske komisije za Srbiju za 2007. godinu pozitivno ocenjuje napore države ka institucionalizaciji SRNS, formiranju RG pri resornim ministarstvima i realizaciji određenih mera NAP-ova, ali iznosi i zabrinutost za i dalje loš položaj pripadnika romske nacionalne manjine, a naročito za pitanje dostupnosti ličnih dokumenata.

Parlamentarni izbori u Srbiji održani su 21. januara 2007. godine, Vlada je formirana u drugoj polovini maja, a Zakon o budžetu donet je 26. juna 2007. do kada je na snazi bilo privremeno finansiranje, što je značilo šest potpuno izgubljenih meseci za sprovođenje NAP-ova, ali i preispitivanje funkcije Radnih grupa nakon uspostavljanja ministarstava nove Vlade, čak i kada su u tim ministarstvima ostale iste političke opcije, kao i kratak rok za sprovođenje mera NAP-ova za koje su odobrena sredstva.

8.1. Stanovanje

Osnov za izradu NAP za unapređivanje stanovanja u Srbiji bio je nacrt Strategije za integraciju Roma, SSS, ranije spominjano istraživanje po kome se u Srbiji 2002. godine nalazilo 593 romskih naselja sa oko 270.000 stanovnika⁵, kao i Pregled romskih naselja⁶.

Studija stambenog sektora, koju je u saradnji sa Evropskom ekonomskom komisijom UN-a izradilo Ministarstvo infrastrukture (MI), prepoznaje problematiku neformalnih romskih naselja kao jedan od krupnih problema čije rešavanje treba da bude jedan od prioriteta buduće nacionalne stambene politike. Vlada Republike Srbije je u novembru 2007. godine usvojila Predlog Zakona o socijalnom stanovanju i uputila ga u dalju skupštinsku proceduru. Predlog Zakona daje institucionalni okvir za stvaranje uslova za rešavanje stambenih potreba domaćinstava koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu da obezbede stan po tržišnim uslovima. Generalnim planom Beograda do 2021. godine socijalno i dostupno stanovanje⁷ je izdvojeno kao poseban vid

⁵ Romi u Srbiji, Uslovi života i mogućnosti integracije, Centar za istraživanje etniciteta i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Beograd 2002. godine, 2005. reizdanje pod naslovom „Umetnost preživljavanja - gde i kako žive Romi u Srbiji“ Jakšić i Bašić, i Ministarstvo nauke

⁶ Pregled romskih naselja Beograda, Društvo za unapređivanje romskih naselja, Beograd, 2002.

⁷ Dostupno stanovanje (affordable housing) je ono čija je cena stana dovoljno niska da ga sebi mogu priuštiti i siromašne porodice koje na taj način dolaze do pristojnog stana. Socijalno stanovanje i dostupno stanovanje su dva dopunjujuća vida stanovanja.

stanovanja, a siromašni Romi su navedeni kao jedna od grupa u okviru kategorije socijalno ugroženih lica kojima je potrebna posebna pomoć pri obezbeđivanju adekvatnih uslova stanovanja. U sedam gradova/opština u Srbiji izrađene su ili je u toku izrada opštinskih stambenih strategija. U ovim dokumentima rešavanje složenih i teških uslova stanovanja Roma i pitanje romskih naselja izdvojeni su kao kratkoročni i dugoročni ciljevi za koje su definisane konkretne mere, sredstva i akteri.

Radna grupa⁸ Ministarstva za kapitalne investicije⁹ za implementaciju NAP za unapređivanje stanovanja Roma formirala je ekspertsku grupu za izradu Smernica za unapređivanje i legalizaciju romskih naselja (Smernice) i izradila predlog budžeta za 2007. godinu koji je sadržao sredstva za izradu planske dokumentacije za romska naselja, kao i sredstva za unapređivanje infrastrukture. U januaru 2007. godine Ministarstvo za kapitalne investicije usvojilo je Smernice koje predstavljaju veoma detaljna stručna usmerenja lokalnim samoupravama u vezi sa načinima unapređivanja romskih naselja.

U septembru 2007. godine, nakon formiranja Vlade, uspostavljanja novog ministarstva i usvajanja budžeta, Ministarstvo za infrastrukturu (MI) i SRNS pozvali su lokalne samouprave da se, do 31. oktobra, prijave za dobijanje sredstava za izradu urbanističkih planova za neformalna romska naselja. Uslovi za prijavu bili su donošenje odluke o legalizaciji romskog naselja i popunjavanje formulara koji sadrži osnovne podatke o opštini i naselju. Ovom pozivu odazvalo se 18 opština sa kojima je 26. novembra održan sastanak u cilju pružanja detaljnijih informacija o mogućim postupcima pristupanja legalizaciji, kao i dobijanja detaljnijih informacija o situaciji u vezi sa naseljima za koja opština želi da izradi plansku dokumentaciju. Sastanak su organozovali MI i SRNS uz učešće stručnjaka iz ove oblasti.

Zaključak sastanka bio je da će 5 do 10 lokalnih samouprava, koje donesu odluke o legalizaciji i sklope ugovore sa direkcijama za izgradnju, dobiti sredstva za realizaciju ove mere.

Decembra meseca zaposleni u organima lokalne samouprave stupili su u štrajk, informacija koliko je opština dobilo sredstva MI za ove namene nisu trenutno dostupne.

Problem se pojavio i po pitanju finansiranja mera. Ministarstvo za infrastrukturu i Služba za ljudska i manjinska prava su, u pismu lokalnim samoupravama, naveli da će MI finansirati realizaciju jedne od prioriternih mera NAP za unapređivanje stanovanja Roma u skladu sa Smernicama dostavljenim lokalnim samoupravama, da bi na navedenom sastanku opštinama bilo rečeno da će izrada planske dokumentacije biti finansirana iz sredstava za razvoj nerazvijenih opština.

⁸ Formirana na inicijativu SRNS 2006. godine

⁹ Od 15.5. 2007. godine Ministarstvo infrastrukture

Budžetom Vlade za 2008. godinu nisu jasno predviđena sredstva za ove aktivnosti, ali ih je moguće Uredbom Vlade obezbediti iz dela koji je namenjen transferima nižim nivoima vlasti i za čije trošenje je potrebna odluka i program Vlade.

Pored akcije Ministarstva za infrastrukturu, treba pomenuti i aktivnosti Ministarstva zdravlja na saniranju higijenske situacije, kao i programe javnih radova Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja na unapređenju infrastrukture u romskim naseljima.

Grad Beograd je pored donošenja akcionih planova u četiri prioritete oblasti, osnovao i Komisiju „Gazela“ zaduženu za organizovanje svih aktivnosti vezanih za preseljenje ovog naselja.

Neke međunarodne organizacije kao što su UNHCR, UNDP i SDC obezbeđuju individualna rešenja stambenog pitanja za romske porodice. Misija OEBS-a u Srbiji je, kroz Program pomoći Romima koji je podržala EAR u 2006. i 2007. godini u saradnji sa SRNS, obezbedila male grantove lokalnim samoupravama koji su iskorišćeni za unapređivanje stanovanja Roma u 8 opština: u Beloj Palanci, Kragujevcu, Pirotu, Kruševcu, Koceljevi, Bujanovcu, Barajevu i Šapcu. U 2007. godini, UNDP uz podršku SIDE na isti način podržava i finansira projekte u oblasti stanovanja u Kraljevu, Čačku, Smederevu i Lebanu. UN-HABITAT SIRP Program realizuje pilot projekat unapređenja romskog naselja Grdička kosa 2 u Kraljevu, kroz izradu urbanističkog plana, unapređenje naseljske infrastrukture i poboljšanje stambenih uslova dela porodica. U projektu aktivno učestvuju stanovnici naselja i predstavnici lokalne samouprave.

Neophodno je jasno definisati sredstva MI za implementaciju NAP za unapređivanje stanovanja Roma, podsticati lokalne samouprave da opredeljuju sredstva za ove namene i povezati aktivnosti u oblasti stanovanja sa aktivnostima koje sprovode druga ministarstva, kao što su javni radovi i saniranje higijenske situacije.

8.2. Obrazovanje

Jedinstveni akcioni plan za unapređivanje obrazovanja Roma rađen je na osnovu predloga strategije za unapređivanje obrazovanja Roma. U nedostatku sveobuhvatnih statističkih podataka korišćena su postojeća istraživanja, uključujući izveštaj Ankete životnog standarda (AŽS) iz 2003. i rađene su procene na osnovu zvaničnog popisa stanovništva i procene istraživača da Roma u Srbiji ima oko 450-500 hiljada.

Osnovni problemi sa kojima se u obrazovanju u Republici Srbiji suočavaju pripadnici romske nacionalne manjine prepoznati su u nizu strateških dokumenata koje je Vlada Republike Srbije donela - Nacionalna strategija Srbije za pridruživanje Evropskoj Uniji, Nacionalni plan akcije za decu, SSS, Strategija Ministarstva prosvete i sporta, u kojoj su čak ova pitanja uvrštena i u listu prioriteta. Pored toga neke lokalne

samouprave usvojile su lokalne strategije i/ili LAP¹⁰ (Subotica, Valjevo, Kragujevac i Niš).

Na inicijativu SRNS, Ministarstvo prosvete (MP) je u 2006. godini formiralo RG za implementaciju JAP-a, ali je zbog konstantnih promena rukovodstva ovog ministarstva, rad RG praktično onemogućen.

Ne postoje dostupne informacije MP o budžetu za implementaciju JAP-a u 2007. godini, kao ni u vezi sa predlogom za 2008. godinu, niti su sistemski realizovane mere predviđene za 2007. Osim primene mere afirmativne akcije prilikom upisa u srednje i više škole i fakultete, sve aktivnosti koje ćemo navesti realizovane su u saradnji NVO-a, institucija i finansirane od strane međunarodnih organizacija. Realizacija projekata za unapređivanje obrazovanja Roma na ovaj način ne bi predstavljala problem ukoliko bi podrška institucije zaista značila finansijsku održivost nakon uspešno realizovanog projekta i ozbiljno učešće institucija u realizaciji projekta u slučaju kada su partneri na projektu. Dosadašnje iskustvo, na žalost, ne govori u prilog tome. Postoje pojedinačni primeri, ali i u tim slučajevima radi se o ličnoj i profesionalnoj odgovornosti pojedinca zaposlenog u instituciji, a ne o sistemskom pristupu. Podrška institucije najčešće znači ne sprečavanje realizacije projekta.

U 2007. godini UNICEF, Republički zavod za statistiku i Strategic Marketing objavili su Istraživanje višestrukih pokazatelja o stanju i položaju dece i žena u Srbiji (MICS) koje je još jednom ukazalo na drastične razlike između romske dece i opšte populacije, u odnosu na obuhvat obrazovanjem, osipanje i školska postignuća.

Pored već dugo godina prisutnih problema koji se odnose na nedovoljnu uključenost Roma u obrazovni sistem i rano napuštanje obrazovanja, neodgovarajući i nizak kvalitet obrazovanja, diskriminaciju i segregaciju, ali i neodgovarajuće uslove za negovanje i izražavanje etničkog identiteta u 2007. godini aktuelizovani su problemi koji se odnose na pohađanje romske dece predškolskog, a naročito obaveznog pripremnog predškolskog programa (PPP) i stvaranje segregisanih odeljenja.

Naime, ni nakon 5 godina u Srbiji nije usvojen Zakon o predškolskom obrazovanju i vaspitanju, iako je od školske 2006/ 2007 stupila na snagu i odredba Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja o obaveznom pripremnom predškolskom programu, najmanje 6 meseci u godini pred polazak u školu, koji se realizuje na osnovu navedenog krovnog Zakona i Pravilnika o predškolskom programu usvojenog od strane Nacionalnog prosvetnog saveta. MP nema pouzdanih podataka o obuhvatu, ali se pretpostavlja da je obuhvat veći od 90%. Dodatni problem je nepostojanje etnički osetljivih podataka o obuhvatu dece PPP, dok gore navedeni MICS govori o tome da je u opštoj populaciji 89 % dece koja sada imaju 7 godina i pohađaju prvi razred osnovne škole pohađalo i PPP, dok je to slučaj sa 62% romske dece (upisanih

¹⁰ Lokalne obrazovne strategije i akcioni planovi u Subotici, Valjevu, Kragujevcu i Nišu

u I razred) i 77% najsiromašnije dece. Sa druge strane od dece koja bi u posmatranoj godini trebalo da se upišu u OŠ, u opštoj populaciji 94% pohađa prvi razred, dok u romskoj populaciji samo 66%.

Ne pohađanje obaveznog PPP sa jedne strane može stvoriti novu administrativnu prepreku, ali što je još značajnije, barijeru koja se ogleda u dostupnosti adekvatne pripreme za polazak u školu.

Iako se svuda navodi da je besplatano, pohađanje PPP u većini opština zahteva određena plaćanja od strane roditelja i to uglavnom za užinu, didaktički materijal i učešće u različitim aktivnostima podjednako bitnim za razvoj i socijalizaciju dece - maskenbali, pozorišta, priredbe, izleti, itd.

U cilju pružanja direktne podrške povećanju obuhvata romske dece PPP, REF je nakon nezadovoljavajuće saradnje sa NSRNM i MP, u novembru 2007. godine raspisao konkurs za podnošenje zajedničkih projekata predškolskih ustanova, lokalnih samouprava i romskih organizacija, koji bi trebalo da obezbede sveobuhvat romske dece PPP-om u datim opštinama od januara do juna 2008. godine.

Postojanje segregisanih odeljenja u Srbiji nije predstavljalo pojavu širokih razmera, ali je jedan od razloga za to bio i neuključenost romske dece u sistem obrazovanja. Neophodno je preventivno delovati da pozitivne posledice većeg obuhvata dece predškolskim i osnovnoškolskim programima ne dovedu i do stvaranja segregisanih odeljenja iz različitih razloga - u nekim slučajevima prostornih, ali u nekim slučajevima i iz razloga diskriminacije.

NVO CPM, uz podršku MP i REF-a, realizuje projekat „Zaštita dece romske nacionalnosti od diskriminacije”. Cilj ovog projekta je promocija desegregacije i prevencije diskriminacije romske dece u obrazovnom sistemu u Srbiji. Aktivnosti koje se realizuju u okviru ovog projekta uključuju: podizanje kapaciteta romskih organizacija i prosvetnih inspektora za obezbeđivanje podrške romskoj deci i monitoring diskriminacije.

Izdvojena odeljenja za decu romske nacionalnosti postoje u pet osnovnih škola, od kojih se četiri nalaze u Vojvodini: O.Š. „10. Oktobar“ u Horgošu, O.Š. „Žarko Zrenjanin“ u Apatinu, O.Š. „Jožef Atila“ u Bogojevu i O.Š. „Temerkenj Ištván“ u Tornjošu. U Bujanovcu izdvojena odeljenja zatečena su O.Š. „Branko Radičević“. Centar za prava manjina je ovim školama uputio dopis sa zahtevom da se ne formiraju nova segregirana odeljenja u školskoj 2007/08 i predložio mere za desegregaciju postojećih. Samo dve osnovne škole su pozitivno reagovala i nisu formirale nova izdvojena odeljenja - O.Š. „10. Oktobar“ u Horgošu i O.Š. „Branko Radičević“ u Bujanovcu. Dve osnovne škole, „Žarko Zrenjanin“ iz Apatina i „Jožef Atila“ iz Bogojeva, su ponovo formirale izdvojena odeljenja za decu romske nacionalnosti. U O.Š. „Jožef Atila“ pored izdvojenih odeljenja, postoje i izdvojene užine za mađarsku i romsku decu, kao i kupatila, što se opravdava nehigijenskim navikama Roma. Romi imaju besplatnu užinu, ali je užina nižeg kvaliteta.

Na dopis CPM-a da se ukinu romska odeljenja, najnegativnije je reagovala O.Š. „Temerkinj Ištvan“ iz Tornjoša koja je rasformirala romska odeljenja ali je više od polovine dece poslala u odeljenja za decu ometenu u razvoju.

Na inicijativu CPM-a, organizovan je sastanak¹¹ sa direktorima osnovnih škola „Žarko Zrenjanin“ i „Jožef Atila“, predstavnicima Školske uprave i predstavnicima nekoliko lokalnih nevladinih organizacija i dogovoreno je da se napravi plan desegregacije za ove dve škole.

Podaci o procentu dece obuhvaćene srednjom školom na uzrastu 15-18 godina u Srbiji prilično se razlikuju. Prema zvaničnoj statistici to je 76.42%¹², a prema preliminarnim rezultatima istraživanja MICS 3, 2005., 85,8%. Procenat obuhvata romske dece iz romskih naselja izuzetno je nizak i iznosi 10,2. Na uzorku 34 srednje škole, od ukupnog broja učenika prvih razreda procenat romske dece bio je 1,81% (u osnovnoj školi je 7,6%), a srednje škole završi 0,96%, što ukazuje na veliko osipanje romske dece i iz srednjih škola.

U srednjim školama ima nešto više devojčica nego dečaka (indeks pariteta je 1,1 – MICS 3229). Značajno je veći disparitet kod Roma, među kojima se devojčice iz romskih naselja u mnogo manjem procentu upisuju u srednju školu, pa je indeks 0.42230 (u korist dečaka)¹³.

Procenat mladih koji neposredno iz srednje škole prelaze na visoko obrazovanje je, prema podacima MPS-a za 2005/2006. godinu, 79.5%. Prema podacima Romskog obrazovnog fonda za 2004. godinu, obuhvat romske dece tercijarnim nivoom obrazovanja je svega 0,9%.

Mere afirmativne akcije za upis učenika u srednje i studenata na više škole i fakultete čiji je osnivač Republika Srbija, u 2007. godini realizovane su u saradnji SRNS SLjMP i MP. Mere afirmativne akcije u odnosu na pripadnike romske nacionalne manjine primenjuju se od školske 2003/2004. godine i osim što su predviđene JAP-om, u skladu su sa članom 4. stav 2. Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina kojim se predviđa obaveza državnih organa da preduzimaju mere u cilju unapređenja položaja lica koja pripadaju romskoj nacionalnoj manjini i članom 4. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Saveta Evrope koji predviđa obavezu država članica da preduzimaju mere za unapređenje pune i efektivne ravnopravnosti pripadnika nacionalnih manjina.

U nedostatku precizne regulative za realizaciju afirmativnih mera u oblasti srednjeg i visokoškolskog obrazovanja, kriterijumi i metode utvrđivane su u prethodne 4 godine u saradnji Ministarstva prosvete i sporta Vlade Republike Srbije, Ministarstva za ljudska i manjinska prava/ Službe za ljudska i manjinska prava i Nacionalnog saveta

¹¹ Sastanak je organizovan decembra meseca

¹² (RZS, 2005. godine)

¹³ Drugi izveštaj SSS

romske nacionalne manjine, što je usled političke nestabilnosti svake godine rađalo neizvesnost u primeni mera i pregovaranja u vezi sa obimom i načinom realizacije.

Upis učenika romske nacionalnosti u srednje škole za školsku 2006/07. i 2007/2008. godinu sprovodio se u skladu sa Pravilnikom o upisu učenika u srednju školu („Službeni glasnik RS“ br. 45/04 i 23/05) i Konkursom o upisu učenika u srednje škole.

Učenik romske nacionalnosti mogao je biti raspoređen u odgovarajući obrazovni profil, ukoliko je ukupan broj bodova koji je ostvario po svim osnovama koje se vrednuju za upis u srednju školu, do 30 bodova manji od srednje vrednosti bodova za određeni obrazovni profil u željenoj školi. U jedan obrazovni profil, u jednoj školi, može da bude raspoređen samo jedan učenik romske nacionalnosti koji se upisuje merama afirmativne akcije. Kada je više više učenika romske nacionalnosti konkurisalo za upis na isti obrazovni profil u jednoj školi, prednost u raspoređivanju ima učenik koji je ostvario veći ukupan broj bodova.

Primenom mere afirmativne akcije u 2007/2008. godini upisano je 185 učenika u srednje škole.

Kriterijumi za upis na fakultet bili su položeni prijemni ispit i da kandidat prvi put upisuje prvu godinu osnovnih studija. U školskoj 2007/2008. na ovaj način na teret budžeta Republike Srbije upisano je 107 studenata.

Broj dečaka i devojčica upisanih primenom mera afirmativne akcije u svim godinama i na oba nivoa obrazovanja bio je približno jednak.

U cilju efikasnije primene ovih mera, potrebno je pravno bliže regulisati kriterijume, procedure i mehanizme sprovođenja, kao i praćenja uspešnosti upisanih učenika, veće aktivnosti u vezi sa informisanjem o dostupnim stipendijama, kreditima i razmatranje uvođenja mentorskog rada i povezivanja sa tržištem rada.

Pored navedenog u 2007. u saradnji sa Misijom OEBS-a i uz podršku EAR-a, MP realizovalo je projekat uvođenja asistenata za podršku obrazovanju Roma. Od 167 prijavljenih kandidata izabrano je 54 koji su prošli prvu fazu obuke u trajanju od osam dana. Nakon kompletne obuke, 20 izabranih je angažovano u školama. Projektom OEBS-a pokriveni su troškovi obuke asistenata i stručnjaka angažovanih za realizaciju projekta, dok je MP trebalo da angažovanim asistentima isplati honorare, što u većini slučajeva nije ostvareno.

Takođe kroz saradnju sa OEBS-om MP je realizovalo projekat „Razvoj kapaciteta školskih uprava za realizaciju lokalnih akcionih planova za unapređivanje obrazovanja Roma“, obučeno je 16 prosvetnih savetnika iz 16 školskih uprava da prate projekte za unapređivanje obrazovanja Roma.

Još uvek nisu napravljeni standardi za izradu nastavnih programa, udžbenika i drugih materijala, niti je razvijena posebna metodologija rada za rad sa odraslima. U okviru projekta „Funkcionalno osnovno obrazovanje odraslih Roma“, razvio se poseban pristup u radu sa odraslim Romima koji nije fokusiran samo na sticanje pismenosti, već na sticanje životno važnih intelektualnih veština, na osnovu preduzetništva i sticanje određenog zanimanja. U projekat je uključeno 275 Roma, uzrasta 15-35 godina, u 11 oglednih odeljenja u osam gradova. Nakon dve godine finansiranja od strane REF-a predloženo je finansiranje ovog projekta iz sredstava Nacionalnog investicionog plana, ali je neizvesno finansiranje romskih koordinatora angažovanih projektom i pokretanje projekta od strane MP.

U *Školi romologije* na Univerzitetu u Novom Sadu u toku 2007. godine zasnovan je, u suorganizaciji sa *Ženskim studijama* i dva romska studentska udruženja, projekat pod naslovom „Izgrađivanje romske intelektualne elite na Univerzitetu u Novom Sadu“, koji finansira Romski obrazovni fond (REF) iz Budimpešte. Ciljevi ovog projekta su podizanje motivisanosti romskih studenata za studiranje metodom mentorstva; ispitivanje mogućnosti zapošljavanja diplomiranih romskih studenata; izgradnja kurikuluma za predstojeće akademske studije na Filozofskom fakultetu u okviru posebne edukativne jedinice.

Kurs Uvod u romologiju ostao je na listi izbornih predmeta i u 2007-2008. školskoj godini na Filozofskom fakultetu, Odseku za žurnalistiku i sistemski pripada Univerzitetu u Novom Sadu. U školskoj 2007-2008. godini sredstva obezbeđuje i nadalje delimično Fond za otvoreno društvo, ali i Sekretarijat za obrazovanje AP Vojvodine.

Romski Informativni Centar (RIC) iz Kragujevca realizuje projekat „Uvođenje sistemskih rešenja o istoriji, tradiciji i kulturi Roma u obrazovnim institucijama“, podržan od strane REF-a. Aktivnosti ovog projekta su: dobijanje akreditacije za trening program za nastavno osoblje „Romi kroz vreme“ (program o romskoj istoriji, tradiciji i kulturi); pisanje priručnika o kulturi, tradiciji i običajima Roma, koji će biti uveden posle akreditacije trening programa za nastavno osoblje; organizovanje okruglih stolova sa ciljem podizanja pažnje radi otvaranja budžetske stavke za program „Romi kroz vreme“ u obrazovnim institucijama, a u okviru budžeta grada Kragujevca; treninzi za romske trenere u poboljšanju trenerskih veština i pripremi za držanje treninga ‘‘Romi kroz vreme’’. Partneri na projektu su: Fond za razvoj romske zajednice iz Kragujevca, lokalne romske NVO i Gradska uprava Kragujevca.

Forum Roma IRL realizuje projekat „Romska deca IRL i povratnici: od jezičke barijere do društvenog kapitala”. Ovaj projekat se sastoji u izradi modela za učenje srpskog kao drugog jezika i unapređivanja procedura i zakonske regulative za nostrifikaciju školskih uverenja i diploma i prikupljanje podataka o broju dece Roma povratnika i IRL koja na pohađaju školu zbog jezičkih barijera.

Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje i kulturu, Savet za integraciju Roma Vojvodine i Udruženje romskih studenata realizuju projekat za inkluziju romske dece u srednje škole. Cilj projekta je povećanje broja upisane i dece koja su završila srednje

škole, naročito četvorogodišnje, kao i podizanje njihovih školskih postignuća i podizanje motivacije za nastavak obrazovanja. Projekat podrazumeva finansijsku i mentorsku podršku romskim učenicima srednjih škola sa teritorije Vojvodine.

Romski edukativni centar iz Niša realizuje projekat čiji je cilj stvaranje uslova za proširenje pristupa i poboljšanje uspeha pohađanja srednjih škola. Projektom je planirana izrada baze podataka koja će sadržati podatke o romskim učenicima u Nišu i Beogradu - redovnost pohađanja, stopa napuštanja škole, procene postignuća romskih učenika i potencijala za dalje obrazovanje i profesionalni razvoj. Projekat realizuju dve nevladine organizacije i 15 škola.

Društvo za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja iz Niša, izvršni partner UNHCR-a i kontakt organizacija za decu Tima potpredsednika Vlade za sprovođenje SSS, sprovodi projekat „Obrazovni i rekreativni program za izbeglu, raseljenu i romsku decu u Srbiji“ koji finansira UNHCR, u partnerstvu sa nekoliko nevladinih organizacija. Prema projektnim aktivnostima, raseljena romska deca predškolskog uzrasta pripremaju se za upis u obavezni predškolski program; roditelji dobijaju pomoć prilikom upisa dece u obavezni predškolski program i školu, u vidu asistencije prilikom popunjavanja formulara, pribavljanja dokumenata, kao i lekarskog uverenja. Raseljena romska deca školskog uzrasta pohađaju dodatne aktivnosti i dobijaju pomoć edukatora oko učenja. Deci su obezbeđeni užina, udžbenici i školski pribor.

Institut za otvoreno društvo, u okviru Programa monitoringa i zastupanja Evropske unije, objavio je izveštaj „Jednaka dostupnost kvalitetnog obrazovanja za Rome u Srbiji“. Monitoring „Jednakog pristupa kvalitetnom obrazovanju za Rome“ zasnovan je na sveobuhvatnoj metodologiji, čiji je cilj da obezbedi komparativni pristup u svim zemljama gde je vršeno praćenje. Ovaj izveštaj sadrži detaljne preporuke koje imaju za cilj poboljšanje pristupa kvalitetnom obrazovanju za Rome. Izveštaj je strukturisan tako da obuhvata nekoliko delova: 1. kratak rezime i preporuke; 2. informacije o upisu u škole i dužini školovanja učenika romske nacionalnosti u poređenju sa opštim trendovima; 3. politika i programi vlade namenjeni Romima; 4. ograničenja koja sprečavaju Rome da imaju potpun pristup obrazovanju, posledice segregacije u pristupu obrazovanju; 5. kvalitet obrazovanja koje se pruža Romima. Izveštaj za Srbiju sadrži konkretne preporuke Ministarstvu prosvete RS koje se odnose na praćenje i evaluaciju obrazovnih inicijativa vezanih za Rome, poboljšanje pristupa obrazovanju i poboljšanje kvaliteta obrazovanja Roma.¹⁴

Neophodno je reaktiviranje RG za implementaciju JAP-a i jasno godišnje planiranje prioriteta i budžeta uz uvođenje Godišnjeg operativnog plana i povezivanja aktivnosti u okviru različitih sektora ministarstva, kao i sa drugim ministarstvima – ministarstvo zdravlja, rada i socijalne politike, ekonomije i regionalnog razvoja i infrastrukture.

¹⁴ „Jednaka dostupnost kvalitetnog obrazovanja za Rome u Srbiji“, Fond za otvoreno društvo i Institut za otvoreno društvo, Budimpešta 2007. www.eumap.org

8.3. Zapošljavanje

NAP u oblasti unapređivanja zapošljavanja Roma rađen je na osnovu preliminarnih podataka AŽS iz 2003. godine. U međuvremenu rađena su istraživanja na uzorcima i među novijim je istražvanje RIC-a, koje je pokazalo da je 2006. godine bez posla bilo 60% populacije Roma, kao najugroženije etničke zajednice na tržištu rada. Najmanje nezaposlenih je među starijom populacijom preko 50 godina, a najveći broj posao traži duže od pet godina (51%). Čak 64% nikada nije bilo zaposleno. Ispitanici se, u dve trećine slučajeva, bave zanimanjima polukvalifikovanih ili nekvalifikovanih radnika. Najveći broj zaposlenih trenutno radi u društvenom sektoru i državnim institucijama. Ugovor o radu na neodređeno vreme ima oko polovina ispitanika, dok bez ugovora radi oko 20% zaposlenih. Svega jedna trećina je do posla došla preko NSZ. Samo 2% od ukupnog broja ispitanika pokrenulo je vlastiti biznis, a 13% njih sopstveni biznis započelo je uz pomoć NSZ. Nedostatak finansijskih sredstava najčešće je razlog ovako niskom procentu samozapošljavanja.

Nacionalna strategija zapošljavanja 2005-2010 i Nacionalni akcioni plan zapošljavanja 2006-2008, navode pripadnike romske nacionalne manjine kao posebno ugroženu grupu.

Posle uspostavljanja nove Vlade u junu 2007. godine, za sprovođenje NAP-a za unapređivanje zapošljavanja Roma zaduženo je Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja (MERR).

Formalno postoji Radna grupa čiji su članovi učestvovali u komisijama za realizaciju nekih od aktivnih mera zapošljavanja i u 2007. godini.

Ne postoje podaci da je MERR izdvojilo posebna sredstva za realizaciju NAP- a za unapređivanje zapošljavanja Roma, već je odlučilo da prilikom realizacije mera aktivne politike zapošljavanja primenjuje mere afirmativne akcije. Sve mere realizuju se preko Nacionalne službe zapošljavanja (NZZ).

Na ovakav način u 2007. godini realizovani su javni radovi kod kojih je, kao jedan od prioriteta, navedeno i uređivanje romskih naselja. U cilju informisanja što većeg broja potencijalnih korisnika, SRNS je u saradnji sa MERR u julu 2007. održao sastanak sa romskim NVO-ma na kome su predstavljene sve mere koje MERR i Nacionalna služba za zapošljavanje sprovode, s posebnim osvrtom na uslove i način realizovanja javnih radova. U 2007. odobreno je 20 projekata koje će u partnerstvu sa lokalnim samoupravama i drugim institucijama na nivou opštine realizovati romske NVO-e ili NSRNM u cilju unapređivanja položaja Roma, a u oblastima naseljske infrastrukture, prikupljanja podataka i kulture, posredstvom kojih će na 6 meseci biti radno angažovano oko 400 Roma. Na konkursu javnih radova odobreno je ukupno 77 projekata.

Romi se navode kao jedna od kategorija lica koja imaju prioritet prilikom odobravanja subvencije u okviru programa samozapošljavanja. Ovim programom

utvrđena je mogućnost da nezaposleno lice može ostvariti pravo na subvenciju za samozapošljavanje u jednokratnom iznosu od 130.000 dinara za opremanje radnog mesta i stvaranja uslova za rad, ukoliko ispunjava uslove propisane opštim aktom Nacionalne službe za zapošljavanje. Međutim, Romi koji žive u neformalnim naseljima ne mogu se prijaviti Nacionalnoj službi za zapošljavanje, pa stoga nemaju ni pristup programima zapošljavanja koje sprovodi NZS. Za subvenciju za samozapošljavanje mogu konkurisati sva nezaposlena lica, pod uslovom da su: podnela zahtev za subvenciju za samozapošljavanje sa poslovnim programom (biznis planom) koji je ekonomski opravdan i održiv; završila informativnu i instruktivnu obuku za samozapošljavanje po planu i programu obuke i u organizaciji Nacionalne službe ili druge odgovarajuće organizacije, u cilju podizanja nivooinformisanosti i kompetentnosti za otpočinjanje sopstvenog posla. Troškove obuke, u organizaciji Nacionalne službe, snosi Nacionalna služba, a zainteresovani se mogu obratiti svom savetodavcu, odnosno saradniku u Poslovnom centru nadležne filijale Nacionalne službe; Za subvenciju za samozapošljavanje nezaposlena lica ne mogu konkurisati za: registraciju individualnih poljoprivrednih gazdinstava, delatnosti u oblasti trgovine, igara na sreću, saobraćaja i taksi usluga, ranije osnovana privredna društva koja su promenila osnivača ili koja su izvršila usklađivanje sa postojećom zakonskom regulativom, kao i lica koje je ostvarilo pravo na jednokratnu isplatu novčane naknade i strani državljanin.

Potrebno je jasno definisanje sredstava za implementaciju NAP-a za zapošljavanje Roma (u okviru sredstava predviđenih za ranjive grupe) i reaktiviranje RG.

8.4. Zdravlje

NAP u oblasti unapređivanja zdravlja Roma rađen je na osnovu nacрта strategije za integraciju Roma, SSS i preliminarnih podataka AŽS-a iz 2003. godine.

Istraživanje višestrukih pokazatelja o stanju i položaju dece i žena u Srbiji¹⁵ ukazalo je i na drastične razlike u pokazateljima zdravstvenog stanja žena i dece u opštoj i romskoj populaciji.

Ministarstvo zdravlja (MZ) je jedino ministarstvo koje i u 2006, 2007. i u 2008. godini ima jasno izdvojena sredstva za implementaciju NAP-a za unapređivanje položaja Roma.

U cilju implementacije projekata zdravstvenih ustanova i romskih NVO-a, koji proističu iz treće mere NAP-a za unapređivanje zdravlja Roma - Poboljšanje zdravstvene zaštite za celu romsku populaciju, MZ je i 2006. i 2007. godine osnivalo Konkursnu komisiju koja se sastojala od svih bitnih aktera.

¹⁵ MICS – Multi Indicative Cluster Survey

Na zahtev SRNS, MZ formiralo je i radnu grupu koja je u 2007. predložila da MZ pokrene i realizaciju četvrte mere predviđene akcionim planom za zdravlje - Životno okruženje u Romskoj zajednici, kroz sprovođenje sledećih aktivnosti - 1. Analiza higijensko epidemioških uslova u romskim naseljima; 2. Poboljšanje uslova stanovanja, u smislu snabdevenosti vodom za piće, sanitarnim uređajima i čuvanja domaćih životinja, kroz evaluaciju postojećeg stanja od strane zavoda za zaštitu zdravlja; 3. Predlozi zavoda za neophodna raseljavanja naselja, u kojima su uslovi izuzetno loši i koji ne mogu biti obuhvaćeni procesom unapređenja.

Razlog za ovaj predlog, pored značaja realizacije i ove mere, bio je i loš odziv i kvalitet projekata dostavljenih od strane zdravstvenih ustanova i romskih organizacija i nemogućnost da se na taj način utroše budžetska sredstva, što je uslovilo smanjivanje istih u 2007. u odnosu na 2006. i još veće smanjivanje u 2008. godini.

MZ je prihvatilo sugestiju članova RG i na osnovu Zakona o budžetu Republike Srbije za 2007. godinu, (Službeni glasnik Republike Srbije 58/07 na razdelu Ministarstvo zdravlja Republike Srbije), uputilo je javni poziv za prijavu projekata radi ostvarivanja učešća u sredstvima iz budžeta namenjenim očuvanju i unapređenju zdravlja Roma za 2007. godinu, koji će se realizovati kroz dve komponente:

Komponenta A

1. Projekti prijavljeni u okviru komponente A treba direktno da doprinesu ostvarivanju cilja: *Poboljšanje zdravstvene zaštite za celu romsku populaciju* iskazanom u akcionom planu za zdravstvo.

Finansijska podrška je namenjena onim projektima zdravstvenih ustanova koji će, sprovedeni u partnerstvu sa romskim nevladinim organizacijama, imati vidljiv efekat na zdravlje romske populacije. Prioritetna područja su:

- reproduktivno i seksualno zdravlje;
- hronične nezarazne bolesti;
- imunizacija;
- specifični problemi u lokalnoj zajednici vezani za zdravlje Roma.

Komponenta B

2. Projekti prijavljeni u okviru komponente B treba direktno da doprinesu ostvarivanju cilja: *Unapređenje uslova životnog okruženja u romskoj zajednici* kroz analizu higijensko epidemioških uslova u romskim naseljima.

Finansijska podrška je namenjena onim projektima zavoda i instituta za javno zdravlje koji će se baviti analizom higijensko epidemioških uslova u naseljima Roma i koji će biti sprovedeni u partnerstvu sa romskim nevladinim organizacijama. Rezultat ovih projekata biće preporuke/predlozi zavoda za preduzimanje konkretnih mera za

uklanjanje uzroka pojave i širenja zaraznih i drugih bolesti socio-medicinskog značaja. Za njihovu realizaciju mobilisaće se sve odgovorne službe lokalne zajednice i državne uprave kako bi se unapredilo zdravstveno stanje populacije, zaštitili i unapredili životi ljudi u naseljima.

Opšti i pojedinačni kriterijumi postavljeni Konkursom bili su:

„Pravo na prijavu projekta u okviru komponente A imaju instituti i zavodi za javno zdravlje, zdravstveni centri i domovi zdravlja u saradnji sa nevladinim organizacijama čija je ciljna grupa romska populacija. Svaka od navedenih zdravstvenih ustanova u saradnji sa minimum jednom nevladinom organizacijom čija su ciljna grupa Romi ima pravo da prijavi najviše jedan projekat.

Pravo na prijavu projekta u okviru komponente B imaju instituti i zavodi za javno zdravlje u saradnji sa nevladinim organizacijama čija je ciljna grupa romska populacija u romskim naseljima. Svaka od navedenih zdravstvenih ustanova u saradnji sa minimum jednom nevladinom organizacijom čija su ciljna grupa Romi ima pravo da prijavi najviše jedan projekat. Jedan grad može dobiti i projekat instituta i zavoda za javno zdravlje i doma zdravlja.

Pored opštih, zdravstvena ustanova treba da ispunjava i sledeće uslove:

Zdravstvena ustanova mora da bude u mreži zdravstvenih ustanova Republike Srbije

Projekat koji zdravstvena ustanova prijavljuje mora biti usmeren ka stvarnim zdravstvenim potrebama Roma u zajednici u kojoj se sprovodi, i mora biti zasnovan na već postignutim rezultatima i pozitivnoj praksi

Zdravstvena ustanova je odgovorna za sprovođenje projekta i spremna da preuzme javnu odgovornost za obavljanje poslova i zadataka u toj oblasti

Ministarstvu zdravlja podnosi mesečni izveštaj o aktivnostima sprovođenja projekta

Zdravstvena ustanova po završetku projekta mora dostaviti završni stručni i finansijski izveštaj za kalendarsku godinu i predložiti procenu mogućeg finansiranja nakon isteka jednogodišnjeg ugovora o finansiranju iz sredstava budžeta

Zdravstvena ustanova mora dostaviti spisak članova upravnog i nadzornog odbora kao i podatke o stručnim osobama koje nadziru njen rad u oblasti za koju prijavljuje projekat“

U delu o načinu finansiranja konkursom je jasno definisano da će nosioci projekta biti zdravstvene ustanove, u čijim predlozima projekta je jasno vidljiva saradnja između ustanove i organizacija čija su ciljna grupa Romi, i na njihov račun će ići odobrena sredstva za projekat. Uloga nevladine organizacije mora biti jasno iskazana u predlogu

projekta, i zdravstvene ustanove su dužne da u skladu sa projektnim aktivnostima deo sredstava prebace na račun nevladine organizacije po potrebi.

Realizacija projekta vršiće se na osnovu ugovora zaključenih između nosioca projekta i Ministarstva zdravlja kojim će se definisati uslovi plaćanja, s tim što će svakom projektu biti dodeljeno između 500 000,00 i 750 000,00 dinara.

Zbog ranije spominjanog kašnjenja u realizaciji svih aktivnosti u 2007. iz razloga kasnog uspostavljanja Vlade, i sa realizacijom ovog konkursa krenulo se kasno zbog čega su sredstva zdravstvenim ustanovama, nakon sklapanja ugovora 10 i 11. decembra, preneti u ukupnom iznosu, a ne avansno.

Bitno je navesti da se svi podaci o realizaciji ove mere nalaze na sajtu MZ www.zdravlje.sr.gov.yu i da su pored navedenih bili jasno definisani i trajanje potencijalnih projekata, konkursna dokumentacija i načini prijavljivanja, rokovi podnošenja prijave, rokovi i način objavljivanja prihvaćenih projekata, kontakti u MZ, kao i kriterijumi za selekciju projekata i rešenja o osnivanju Konkursne komisije.

Na ovaj način MZ je odobrilo 36 projekata. Navedeni projekti biće realizovani u Oповu, Novom Bečeu, Lazarevcu, Doljevцу, Kragujevcu, Zaječaru, Boru, Grockoj, Barajevu, Kruševcu, Indiji, Baču, Loznici, Gračanici, Pećincima, Voždovcu, Nišu, Koceljevi, Rumi, Prištini, Kosovskoj Mitrovici, Velikoj Plani, Somboru, Zrenjaninu, Vrnjačkoj Banji, Kikindi, Čačku, Sremskoj Mitrovici, Požarevcu, Subotici, Kraljevu, Trsteniku, Pančevu i Priboju. Realizacijom ovog konkursa utrošeno je oko 23 000 000,00 dinara.

Realizaciju projekata odobrenih u 2006. godini i realizovanih u 2006. i 2007. godini pratio je Centar za prava manjina. Ministarstvo zdravlja je u 2006. odobrilo 64 projekata za koja je izdvojeno 35.071.179,00 dinara. Prema geografskom području projekti su realizovani u 40 gradova širom Srbije. Na uzorku od 46 projekata, CPM je, prema preliminarnim rezultatima, utvrdio da je 13 projekata bilo namenjeno reproduktivnom zdravlju i zdravlju žena, 13 projekata je bilo namenjeno dečijem uzrastu, 19 projekata je bilo opšteg karaktera i odnosili su se na kardiovaskularna oboljenja, bolesti respiratornih organa, epidemiološko-hemijske analize naselja, brigu o starima, i dr., dok je samo 1 projekat bio namenjen omladini. Projektne aktivnosti su se uglavnom odvijale i na terenu (u samim naseljima) i u zdravstvenim ustanovama (20 projekata), dok se 13 projekata odvijalo isključivo u naselju. Od 46 posmatranih projekata, na 28 projektne aktivnosti su obuhvatale i lekarske preglede i edukaciju stanovništva, 16 je podrazumevalo samo obavljanje pregleda, dok su 2 projekta imala čisto edukativni karakter. Prema podacima CPM-a obavljeno je 15 340 pregleda, od toga 3 538 pregleda romske dece. Pruženo je 979 stomatoloških usluga, uglavnom deci. Prema izjavama nadležnih iz zdravstvenih institucija i partnerskih NVO-a, problemi na koje su nailazili u implementaciji su: inicijalno nepoverenje stanovnika romskih naselja, slab odziv (ukoliko lekar ne dolazi u naselje, a nije organizovan odlazak u dom zdravlja), loša saradnja između zdravstvene institucije i NVO-a, migracije sezonskih radnika pa je otežano sprovođenje lekarske kontrole, prihvatanje uglavnom ženskih lekara, itd. CPM je sproveo i anketu u onim romskim naseljima u kojima su se sprovodili projekti. Većina ispitanih je izjavila da je preko rada NVO upoznata sa projektnim aktivnostima,

a kao glavni nedostatak su naveli ne dodeljivanje higijenskih paketa. Prema njihovom mišljenju, osnovni zdravstveni problem sa kojim se susreću Romi su: nedostatak ličnih dokumenata, loš tretman od strane zaposlenih u zdravstvenim ustanovama, uslovi stanovanja i siromaštvo.

U saradnji sa Misijom OEBS-a i uz podršku EAR-a, MZ započelo je realizaciju projekta za obuku i uvođenje romskih zdravstvenih medijatora koji će se nastaviti i u 2008. godini. Planirano je da EAR snosi troškove obuke, dok bi troškove radnog angažovanja snosilo MZ iz sredstava Nacionalnog investicionog plana.

U svakom slučaju, MZ je jedino ministarstvo koje aktivno postupa u procesu sprovođenja NAP-ova, što uključuje i organizovanje obuke za zdravstvene ustanove i romske NVO-e za izradu predloga projekta, kao i obilazak zdravstvenih ustanova u cilju informisanja o mogućnostima učešća na konkursu i podizanja motivacije.

Izazov za sledeći period je evaluacija projekata sprovedenih u toku 2006 i 2007. godine, kao i obezbeđivanje blagovremenog i kvalitetnog utroška svih raspoloživih sredstava.

9. Međuresorne teme

Pored implementacije NAP-ova u četiri prioritete Dekade i ugrađivanja međuresornih tema **rodne ravnopravnosti, antidiskriminacije i smanjenja siromaštva** u Srbiji je neophodno imati u vidu i posebna pitanja koja se odnose na položaj **Roma IRL i povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji**, kao i na pitanja **dostupnosti ličnih dokumenata**.

U realizaciji većine navedenih projekata vođeno je računa o rodnoj ravnopravnosti i pitanjima u vezi sa suzbijanjem diskriminacije, što je nedovoljno. Nakon usvajanja revidiranog dokumenta Strategije za integraciju Roma potrebno je pristupiti i realizaciji NAP-ova koji se odnose i na ove teme. SRNS je pokrenuo inicijativu i postigao dogovor sa Ministarstvom rada i socijalne politike u vezi sa formiranjem RG za NAP za položaj žena Romkinja.

Tim SSS prepoznao je pitanje smanjenja siromaštva Roma kao jedno od pitanja koje je neophodno uključiti u sve aktivnosti - istraživanje, realizacija različitih projekata/programa, praćenje i izveštavanje.

Pod pokroviteljstvom predsedavanja Srbije Savetom Evrope, Skupština Srbije, Služba za ljudska i manjinska prava i Savet Evrope organizovali su 29. i 30. oktobra 2007. godine Konferenciju „Trajna rešenja Roma izbeglica, IRL i povratnika na Balkanu“

9.1. Povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji

Republika Srbija je do sada zaključila 15 ugovora o readmisiji sa 17 zemalja Zapadne Evrope. Jedinstveni sporazum o readmisiji između Evropske unije i R Srbije potpisan je septembra 2007., a stupa na snagu 01.01.2008. I bilateralni ugovori, kao i Jedinstveni sporazum reguliše uslove i instrumente vraćanja ljudi, kojima je istekao zakonski osnov boravka, a na zahtev jedne od zemlja ugovornica. Služba za ljudska i manjinska prava Vlade RS (bivše Ministarstvo za ljudska i manjinska prava) oformilo je Kancelariju za readmisiju koja je smeštana na aerodromu "Nikola Tesla", Beograd. Podaci koje prikuplja ova kancelarija govore da je od ukupnog broja vraćenih po sporazumu o readmisiji, najmanje 65-70% pripadnika romske nacionalne manjine.

Stvarni broj lica koja su vraćena ili će biti vraćena iz Zapadne Evrope se ne zna ali obzirom na opšte uslove života većine pripadnika romske populacije u Srbiji, posebno Roma raseljenih sa Kosova i Metohije, reintegracija romskih povratnika predstavlja izazov za sve uključne aktere. Navedena Strategija za integraciju Roma sadržaće i deo koji se odnosi na integraciju Roma povratnika po osnovu ugovora o readmisiji. Pored Kancelarije za readmisiju na aerodromu u okviru Službe uz podršku UNDP-a i Holandske Vlade funkcioniše i Kancelarija za integraciju povratnika koja je izradila nacrt strategije za integraciju povratnika i ukazivala na specifičnosti položaja povratnika sa aspekta ostvarivanja ljudskih prava, koje su bile neprepoznate u prethodnih nekoliko godina. Krajem 2007. godine Vlada Republike Srbije formirala je Savet za integraciju povratnika.

9.2. Interno raseljena lica (IRL)

Romi IRL su, na osnovu podataka UNHCR-a i romskih NVO-a koje se bave ovim pitanjima, jedna od najugroženijih grupa, ali je njihov položaj posledica opšte politike prema Kosovu i Metohiji, kako politike Srbije, tako i politike Privremenih vlasti Kosova i međunarodne zajednice. Romi nisu učestvovali u razgovorima o statusu Kosova i Metohije i nisu imali prilike da se založe za ostvarivanje svojih prava. U Srbiji zvanična politika ne podržava integraciju IRL, a uslovi života Roma IRL koji ne žive u kolektivnim centrima, već u neformalnim naseljima su ispod svakog minimuma.